

Literatuuronderwijs in het vmbo

Op 17 maart jl. organiseerde de SPL een literaire salon met een tweeledig doel. Ten eerste wilde de SPL met betrokkenen uit het vmbo van gedachten wisselen over literatuuronderwijs aldaar. Is literatuuronderwijs een zorgenkind? Het kind van de rekening? Wat lezen deze leerlingen eigenlijk, lezen ze überhaupt? Wat vraagt ‘goed’ (!) literatuuronderwijs van de docenten die het vorm moeten geven? De eindtermen zijn er. Het woord ‘leesplezier’ komt daarin echter niet voor: plezier is immers niet toetsbaar. Wat moeten we dan nog met leesplezier?

Joke Hoogendoorn

Naast het bespreken van bovenstaande vragen diende deze bijeenkomst nog een tweede doel. De SPL en de redactie van *Tsjip* wilden graag horen op welke wijze zij ondersteunend kunnen zijn. Alleen dan kunnen ze hun beleid inhoud geven en meer dan nu het geval is richten op het vmbo.

Veelkleurig gezelschap

Een veelkleurig gezelschap was present in het wat plechtige academiegebouw in Utrecht. SPL-bestuursleden, redactieleden van *Tsjip* en natuurlijk de hoofdpersonen van vandaag: docenten die werkzaam zijn op het vmbo en andere betrokkenen. Er werden vier presentaties verzorgd over literatuuronderwijs in het vmbo, met elk een eigen kleur en richting. Ze gaven een goed beeld van de stand van zaken op diverse vmbo-scholen op het gebied van literatuuronderwijs, ze presenteerden leeservaringen van leerlingen en leesbevorderingsmogelijkheden. Aan visie en wensenlijstjes bepaald geen gebrek. Van de discussies die na de presenta-

ties werden geëntameerd naar aanleiding van stellingen, wordt hieronder kort verslag gedaan. Aan het slot volgen de adviezen aan de SPL en *Tsjip*. Veel discussies riepen oude en ook nieuwe vragen op, en zo hoort het ook.

Discussie 1

Hannie Humme reageerde op de presentatie van Dorus Luyckx. Ze deed dat met de stelling: ‘Docenten in het vmbo gaan er te gemakkelijk van uit dat hun leerlingen alleen Baantjer en Carry Slee zullen lezen. Met andere woorden: de leerling leest wat er (door de docent) van hen verwacht wordt.’ In de discussie wordt naar voren gebracht dat de invloed van de docent op wat leerlingen lezen hoe dan ook groot is. Veel leerlingen pakken uit zichzelf niet snel een boek uit de kast, ook geen Baantjer. Onder deze stelling gaat een vraag schuil: ‘In hoeverre mag (en kan) een docent leerlingen adviseren en aansturen?’ Factoren om rekening mee te houden zijn:

- leerlingen die net de overstap

- gemaakt hebben van het basisonderwijs naar het vmbo hebben veelal nog leesplezier in hun rugzakje. De kunst is dit leesplezier vast te houden;
- docenten zijn niet altijd voldoende toegerust om literatuuronderwijs, op welke wijze dan ook, vorm te geven. Veel docenten die het vak Nederlands geven, hebben zelf een andere onderwijsachtergrond en te weinig specifieke kennis. Bovendien ontbreekt tijd om ‘erin te duiken’;
- het beginniveau van leerlingen is divers, ook op het gebied van leeservaring. Het is daardoor vrijwel onmogelijk algemeen geldende uitspraken te doen.

Gepleit wordt voor een brede benadering van fictieonderwijs, waarbij toenaadering wordt gezocht met het vak CKV. Het plezier dat een leerling beleeft aan een theaterbezoek, een concert of een televisieprogramma kan net het duwtje in de rug zijn weer eens een boek uit de kast te trekken. Het leesplezier moet immers aan de basis worden verankerd en daarvoor moet meer gebruik worden gemaakt van toegankelijke media. Ook zou er ruimte moeten zijn voor het behandelen van non-fictie. Het behoeft geen betoog dat deze uitspraken, in het licht van de eindtermen, nieuwe discussies oproepen en dat gebeurde dan ook. Misschien iets om nog eens op terug te komen tijdens een volgende bijeenkomst.

Discussie 2

Anke Lavrijsen reageerde op de inbreng van Will van Riel. Haar stelling luidde: 'Fictieonderwijs in het vmbo kampt met een aantal specifieke problemen ten opzichte van het havo/vwo. Het vmbo besteedt doorgaans relatief weinig aandacht aan fictie.'

Fictie wordt als vakonderdeel vaak als eerste geschrapt ten gunste van, bijvoorbeeld, het schrijfonderwijs. Natuurlijk verdwijnt fictie niet van de agenda, daar zorgen de eindtermen wel voor. Maar docenten laten leerlingen te veel zelf uitzoeken. Wat is er aan de hand?

De volgende problemen werden geconstateerd:

- docenten weten niet goed wat zij met fictie aan moeten (zij zijn vaak niet voldoende geschoold op dit vakgebied);
- het ontbreekt hun aan tijd om zich in het onderwerp te verdiepen;
- er valt niet direct eer te behalen aan fictieonderwijs doordat het niet wordt geëxamineerd. Andere vakonderdelen als schrijven en woordenschatuitbreiding hebben daarvoor hogere prioriteit;
- te weinig methoden en lessuggesties zijn concreet gericht op het vmbo;
- docenten en materiaalontwikkelaars/-ondersteuners vinden elkaar niet.

Pasklare oplossingen waren er uiteraard niet. Wel is een aantal suggesties gedaan om bovengenoemde problemen aan te pakken. Om de docent bij te staan werd het werken met een adviesboekenlijst aanbevolen. Deze lijst zou dan voortdurend geactualiseerd moeten worden om de docent zicht te geven op nieuwe uitgaven. Daarnaast werd het belang aangegeven van het werken met een 'leeslat', die leerlingen helpt in het selecteren van boeken. Een goede suggestie is dat op

lerarenopleidingen meer aandacht zou moeten zijn voor het vmbo. Het belangrijkste probleem dat werd geconstateerd was misschien wel dat (les)materiaal de vmbo-docent blijkbaar niet bereikt. Of is het andersom? Dit punt kwam later in de discussies (en in dit verslag) nog terug.

Discussie 3

Egge Dubbelman stelde, mede naar aanleiding van de presentatie van Ineke Guldmond: 'De komst van de gratis kranten *Metro* en *Spits* levert verrassende taferelen op! Op de tramhalte staan kinderen met kranten onder de arm als ware Parijzenaars en Londenaars. Leerlingen die mij aan het begin van de les aanschieten met opgewonden stemmen: of ik al weet dat... Wat hebben *Metro* en *Spits* wat wij niet hebben?'

Het lijkt erop dat het succes van deze kranten te danken is aan de beschikbaarheid ervan, in combinatie met het moment van deze beschikbaarheid: leerlingen hebben even niets te doen en slaan dan deze kranten open. Dit is een interessant gegeven: zouden boeken op school ook niet makkelijker voor het grijpen moeten liggen? Het is de moeite waard eens kritisch te kijken naar de toegankelijkheid van boeken op het vmbo en de organisatie van de bibliotheek/mediatheek.

Een tweede stelling luidde: 'Vandaag de dag biedt de televisie alle mogelijkheid tot identificatie. Wat is er levenslechter dan een soap? Welk leesboek kan wedijveren met de huidige high-school-series? Zeker als je kijkt naar de identificatiemogelijkheden!'

Aan de basis van leesplezier ligt empathie en identificatie met de personages. Het gebruiken van televisie/video in de klas kan een brug slaan naar literatuur, maar het is wellicht zinvoller deze een aparte plek te geven. Zowel het boek als de video kunnen, elk met hun eigen

mogelijkheden, in de klas worden gehaald en als middel worden ingezet. Het een kan het ander echter niet vervangen.

Discussie 4

Na de bijdrage van Joop Vinck formuleerde Richard Edema de vraag: 'Hoe kan het project Bazar een plaats veroveren in het vmbo?'

De discussie concentreerde zich op de bruikbaarheid en haalbaarheid van het project Bazar in het vmbo. Bazar is niet geïmplementeerd in een methode, maar staat er los van. Uit ervaring van docenten blijkt dat dit gegeven al bij voorbaat drempels opwerpt: het vraagt immers om een (nieuwe) investering in geld en tijd én om een inhoudelijke discussie over (de plaats van) leesbevordering.

Leden van de projectgroep Bazar merkten op dat scholing van docenten noodzakelijk is: invoering van het project vraagt om de nodige inspanning. Dit punt maakte een nieuwe discussie los. Zou Bazar eigenlijk niet onderdeel moeten worden van een (totaal)methode om de toegankelijkheid te garanderen? Of moet juist het idee van totaalmethoden worden losgelaten om meer lucht te geven aan initiatieven als Bazar? Programma's die helemaal zijn dichtgetimmerd lijken allerlei nieuwe suggesties in de kiem te smoren en dat kan toch ook niet de bedoeling zijn... Kortom: docenten hebben behoefte aan materiaal dat direct te gebruiken is in de les. Aan de andere kant: materiaal dat hapklaar in te zetten is in allerlei onderwijssituaties bestaat niet. Scholing om kennis te maken met nieuw materiaal en de om (on)mogelijkheden te onderzoeken is wenselijk. Ook zouden vakgroepen en docenten meer met elkaar in gesprek moeten gaan om van elkaars ervaringen te leren.

Discussie 5

Herman Verschuren en Joop Dirksen gingen in op wat de SPL beleidsmatig zou kunnen doen ter bevordering van literatuur- en cultuuronderwijs op het vmbo. Ook werd gediscussieerd over de vraag welke bijdragen in *Tsjip* zinnig zijn en wie bijdragen zouden kunnen leveren.

Al eerder deze dag kwam aan de orde dat (les)materiaal en vakbladen de docent in veel gevallen niet bereiken. Dit blijkt in de discussies een van de grootste knelpunten te zijn. Een van de redenen hiervoor is misschien dat het aanbod zo groot is dat het moeilijk is de ontwikkelingen op dit gebied bij te houden. Daarbij komt dat er in veel gevallen sprake is van ‘selectie aan de poort’: het materiaal komt gewoonweg niet bij de docent terecht.

Wat leesbaarheid en bruikbaarheid van de artikelen in *Tsjip* betreft worden de volgende suggesties gedaan:

- de artikelen in *Tsjip* kunnen korter: de bereidheid lange stukken tekst te lezen neemt af;
- docenten moeten belangwekkende artikelen kunnen kopiëren voor hun collega's;
- er moet structureel meer aandacht zijn voor de onderwijssituatie in het vmbo;
- er is nu relatief veel aandacht voor het onderwijs in de Tweede Fase;
- om de herkenbaarheid te vergroten zou *Tsjip* niet alleen moeten schrijven over het vmbo, maar ook docenten zelf aan het woord moeten laten.

Het is belangrijk voor de SPL en de redactie van *Tsjip* om na te denken over de manier waarop zij willen communiceren met docenten in het vmbo. Zij hebben zich tot nu toe – in hun beleid en de uitwerking daarvan – nog niet ten opzichte van het vmbo geprofileerd. Als *Tsjip* en de vmbo-docent iets met elkaar willen, is trouwens van beide kanten de bereidheid nodig een

effectieve samenwerking tot stand te brengen; docenten moeten met hun verhalen en ervaringen komen en zelf een actieve bijdrage leveren.

Onder leiding van de SPL kan in kaart worden gebracht welke netwerken binnen het vmbo bestaan. De SPL kan vanuit bestaande netwerken opereren. Er wordt een werkgroep ingesteld die zich gaat bezighouden met het opsporen van netwerken (landelijk en regionaal) en die de genoemde ideeën omzet in concrete adviezen voor de SPL.

Aan het einde van de dag waren we moe, maar voldaan...

